

Dyr. 30.12.21
Pujis EG

Prof. dr. hab. Rafał Habielski
Uniwersytet Warszawski

INSTYTUT HISTORII PAN	
Wniosek 08/12/2021	Znak H-1
30/12/2021	Zak pope

Warszawa, 4 grudnia 2021 r.

Ocena dorobku naukowego dr. Bartosza Kaliskiego w procedurze habilitacyjnej

Dr. Bartosz Kaliski ukończył studia socjologiczne w Uniwersytecie Warszawskim w 2002 r., uzupełniając je edukacją w Szkole Nauk Społecznych (przy Instytucie Filozofii i Socjologii PAN). W 2011 r. w Instytucie Historii PAN uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii, czego podstawą była rozprawa *Pomimo komunizmu, czy wbrew niemu? Życie społeczne archidiecezji gnieźnieńskiej w latach 1945-1980*. Od 2006 r. dr. Kaliski zatrudniony jest w Instytucie Historii PAN, początkowo na stanowisku asystenta a od 2012 r. adiunkta, obecnie w Zakładzie Badań nad Dziejami Polski po 1945 r. Od początku 2020 r. dr. Kaliski pełni funkcję zastępcy dyrektora Instytutu ds. ogólnych.

W 2012 r. ukazała się drukiem rozprawa doktorska dr. Kaliskiego, monografia pt. *Archidiecezja gnieźnieńska w czasach komunizmu 1945-1980*, natomiast w dwa lata później monografia pt. *Kurierzy wolnego słowa (Paryż-Praga-Warszawa 1968-1970)*, będąca analizą działalności środowiska tzw. Taterników, ich rozpracowywania przez policję polityczną i procesu. W 2020 r. wyszło w Berlinie, w przekładzie angielskim, zmienione wydanie tej pracy pt. *Messengers of the Free Word. Paris-Prague-Warsaw, 1968-1971*.

Po uzyskaniu stopnia doktora dr. Kaliski opublikował osiem rozdziałów w monografiach naukowych oraz sześć artykułów w czasopismach naukowych. W *Autoreferacie* poświęconym dokonaniom naukowym po uzyskaniu stopnia doktora habilitant wyodrębnia trzy nurty swoich zainteresowań badawczych. Składają się na nie dzieje NSZZ „Solidarność” w latach 1980-1989, historia Kościoła katolickiego w Polsce Ludowej oraz historia opozycji demokratycznej w Polsce Ludowej i innych krajach bloku sowieckiego. Dorobek dr. Kaliskiego, jeśli odnosi się do publikacji po uzyskaniu stopnia doktora, potwierdza zainteresowania, o których wyżej. W przypadku pierwszego nurtu opublikował kilka studiów poświęconych m.in. I Zjazdowi NSZZ „Solidarność” (wstęp do edycji źródeł poświęconych temu wydarzeniu oraz artykuł dotyczący stosunku uczestników zjazdu do PZPR), strajkom w Hucie Warszawa w 1980 i 1980 r. oraz sporom wywołanym obradom Okrągłego Stołu toczonym w latach 1988-1989; w

przypadku drugiego, artykuł poświęcony obecności Jerzego Zawieyskiego w Radzie Państwa oraz działalności „Księży-patriotów” w Wielkopolsce i na Kujawach w latach 1949-1957. Trzeci nurt reprezentują artykuły w pracach zbiorowych oraz czasopismach dotyczące sprawy Taterników. Dotyczą one m.in. działalności Macieja Kozłowskiego, oraz procesu jego i jego współpracowników a także polityki Jerzego Giedroycia, redaktora „Kultury”, wobec Czechosłowacji (1969 r.).

Rozprawy różnego charakteru ogłoszone w książkach zbiorowych i czasopismach naukowych nie wyczerpują aktywności habilitanta. Składają się na nie także recenzje publikowane w szeregu czasopism („Acta Poloniae Historica”; „Dzieje Najnowsze”; „Kwartalnik Historyczny”; „Pamięć i Sprawiedliwość”; „Polska 1944/1945-1989. Studia i Materiały”, „Almanach Warszawy”). Teksty te wyczerpują wymóg osiągnięć w zakresie naukowym oraz popularyzacyjnym. Wybór książek, których omówienia podejmował się habilitant nie we wszystkich wypadkach jest zrozumiały, nie wszystkie bowiem pozycje mieszczą się w obszarze deklarowanych przezeń obszarów badawczych. Nie ulega wszelako wątpliwości, że recenzje, gatunek którego kondycja przedstawia ostatnimi czasy wiele do życzenia, stanowią wart uznania fragment dorobku.

Podobnie ma się sprawa z działalnością edytorską. Dr. Kaliski przyłożył rękę do opracowania kilku istotnych świadectw. Mam na myśli edycję dzienników Jerzego Zawieyskiego (wyd. 2011-2012), ważnego źródła do dziejów ruchu ZNAK, relacji państwowości oraz życia kulturalnego oraz dzienników Wiktora Woroszyńskiego (wyd. 2017-2019) i Hanny Świdry-Ziemby (na tom składają się wspomnienia, dzienniki i listy, wyd. 2018). W 2012 r. ukazał się montaż tekstów Stefana Kisielewskiego pt. *Reakcjonista. Autobiografia intelektualna*, który to tom dr. Kaliski opatrzył przypisami oraz obszernym posłowiem. Nawiasem mówiąc wszystkie świadectwa, o których mowa ukazały się z inicjatywy i nakładem Ośrodka KARTA, z którym współpracuje habilitant.

Poza dokonaniem w sferze naukowej dr Kaliski może poszczycić się osiągnięciami w zakresie organizacyjnym. Najpoważniejszym jest sekretarzowanie redakcji „Kwartalnika Historycznego” w stosunkowo długim okresie czasu (lata 2012-2020) oraz członkostwo zarządu Stowarzyszenia „Archiwum Solidarności”.

Za swoje największe osiągnięcie, rozumiane za dzieło mające istotny wkład w rozwój wiedzy historycznej, dr. Kaliski uznaje wspomnianą już monografię *Messengers of the Free World*. Poświęca jej sporo uwagi w *Autoreferacie* a omówienie to, będące charakterystyką studium, nie koliduje z wrażeniami, jakie robi książka oraz nie odbiega od jej istoty. Monografia, o której mowa jest, wedle Autora, „poprawionym” i „zmienionym” wydaniem

Kurierów wolnego słowa. W stosunku do pierwotnej wersji m.in. poszerzona została nieco rama czasowa oraz przekonstruowana struktura pracy.

Podjęcie trudu rekonstrukcji i analizy działalności Tatarników wydaje się bezdyskusyjne z kilku powodów. Pomijając rolę, jaką śledztwo prowadzone w ich sprawie, a zwłaszcza *monstre proces*, relacjonowany we wszystkich państwach bloku sowieckiego, odegrał w polityce wewnętrznej przełomu lat 60./70., stanowi ona przejaw współpracy ośrodka pozakrajowego, „Kultury” Jerzego Giedroycia, z krajową grupą młodych ludzi gotowych przełamywać monopol komunistycznej władzy. Współtwórcami grupy Tatarników okazało się środowisko, którego tożsamość, poza generalną niechęcią do systemu totalitarnego, przesądziły wypadki 1968 r. w kraju oraz agresja państw Układu Warszawskiego na Czechosłowację. Wartym uwagi elementem sprawy, porządkiem, z którym dr. Kaliski sprawnie sobie radzi, są metody działania aparatu policyjnego, technika postępowania z aresztowanymi oraz przygotowanie i realizacja scenariusza procesowego, będącego nie tyle rozprawą sądową, ile zaaranżowanym spektaklem z precyzyjnie rozpisаныmi rolami, zdefiniowanymi przez władze celami oraz z góry założonym rozstrzygnięciem.

Książka napisana została na podstawie bogatej bazy źródłowej, autor przeprowadził kwerendę w kilku archiwach krajowych, w tym Archiwum Opozycji w Ośrodku Karta oraz Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Archiwum Instytutu Badań Reżimów Totalitarnych w Pradze oraz Archiwum „Kultury” w Maisons-Laffitte k. Paryża. Wykorzystał dostępne źródła drukowane różnej proveniencji oraz wywołane przez siebie uzyskując relacje od osób będącymi bezpośrednimi uczestnikami bądź świadkami. Rozprawa dowodzi znajomości literatury przedmiotu i umiejętności posługiwania się nią w toku wyводу nie sposób jednak nie zauważyć, że piśmiennictwo poświęcone „Kulturze” Autor traktuje dość selektywnie. Wspomina o publicystycznej książce Magdaleny Grochowskiej (*Jerzy Giedroyc. Do Polski ze snu*, 2008), nie uważa natomiast za niezbędne potrzebne wykorzystania szeregu innych pozycji różnego autoramentu. Upomnieć się wypada zwłaszcza o monografię A. St. Kowalczyka *Wena do polityki. O Giedroyciu i Mieroszewski*, T.1-2, 2014) a także korespondencję Redaktora opublikowaną o ostatnich latach (przede wszystkim listy z J. Mieroszewskim z lat 1957-1975).

Monografia dr. Kaliskiego nie jest wolna od mankamentów, wiele do życzenia, w obu wersjach, pozostawia zwłaszcza zajmujące zagadnienie, jakim jest socjologia czytelnictwa publikacji Instytutu Literackiego, tj. wydawanych przez Giedroycia książek i „Kultury”. Nie ulega jednak wątpliwości, że rozprawa, rzetelna we wnioskach, spełnia zadania postawione sobie przez Autora. Przybiera postać studium powstałego w efekcie zgromadzenia i

przemyślenia źródeł adekwatnych do stawianych sobie celów badawczych, wyposażonego w zajmującą warstwę narracyjną, co nie jest zadaniem łatwym biorąc pod uwagę mnogość faktów zgromadzonych i zarejestrowanych przez policję polityczną podczas rozpracowywania sprawy oraz przygotowywania procesu. *Messengers of the Free World* jest rozprawą stanowiącą ważny przyczynek do rekonstrukcji istoty życia politycznego PRL w schyłkowym okresie władzy Władysława Gomułki.

Dokonania naukowe dr. Bartosza Kaliskiego, ich tematyka i jakość, wypełniając wymogi art. 219, ust.1, pkt 2 (*Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*), uzasadniają nadanie mu stopnia doktora habilitowanego. Wnoszę tedy o dopuszczenie habilitanta do dalszych faz przewodu.

Rafał Habielski

